

ALENA ČATOVIĆ  
(Sarajevo)

## OTKLON OD KNJIŽEVNE TRADICIJE U “KASIDI KAMENJARU” HASANA ZIJAIJE MOSTARCA

*Cljučne riječi:* Hasan Zijaija, kasida, medhija, osmanska književna tradicija.

Mostarski autor iz 16. stoljeća Hasan Zijaija, najraniji bosansko-hercegovački divanski pjesnik koji je za sobom ostavio kompletan divan-zbornik poezije, pored velikog broja gazela, njih čak 496, spjevao je i jedanaest kasida na osmanskome turskom jeziku. Njegove kaside većinom su u skladu sa osmanskome književnom tradicijom, tj. posvećene su ličnostima vladajućeg sloja, u Zijaijinom slučaju bosanskim namjesnicima, lokalnim begovima. Ipak deveta i jedanaesta kasida u *Divanu*, nije posvećena nikome određeno, već nose nazive “Kasida kamenjaru” i “Kasida razrušenoj kući”. Već iz samog naslova možemo steći određeni dojam o sadržaju ovih poema, posebno ako znamo tradicionalno utvrđenu strukturu kaside u klasičnoj divanskoj književnosti, odnosno da se uglavnom radi o poetskim formama, koje su u pogledu sadržaja bile pohvalnice posvećene uglednicima kao potencijalnim mecena (İnalçik, 22–23). Otklon spram vladajuće književne tradicije ovim kasidama neće se zadržati samo u naslovu već će se vrlo lahko uočiti i u njihovoj strukturi i sadržaju. Dok “Kasida razrušenoj kući” odiše sarkazmom i predstavlja parodiju klasične osmanske kaside<sup>1</sup>, “Kasida kamenjaru” napisana je u pesimističnom tonu i obiluje melanholičnim razmišljanjima i osjećanjima.

U smislu valorizacije i pozicioniranja “Kaside kamenjaru” u okviru književne tradicije kojoj je pripadala biće neophodno detaljnije analizirati, ali i prisjetiti se formalnih karakteristika klasične osmanske

<sup>1</sup> Vidi: Čatović, Alena. “Antikasida u osmanskoj književnoj tradiciji: ‘Kasida razrušenoj kući’ Hasana Zijaije Mostarca”, *Pismo VIII*, Sarajevo, 2010.

kaside. Forma kaside potječe još iz predislamske arapske poezije, a u osmansko tursku književnost došla je preko perzijske. Sam naziv ove pjesničke vrste na arapskom jeziku znači “ono što se ima za cilj, što vodi cilju”, drugim riječima, određenim ciljem je definiran sadržaj kaside ili kako Fehim Nametak u svojoj knjizi *Divanska poezija XVI i XVII stoljeća* kaže: “Kasida je pjesma koja se pjevala s određenim ciljem, što joj i samo ime govori; često je njen autor tražio namještenje, ili kakvu drugu uslugu od onoga kome posvećuje pjesmu.” (19) Naravno, sadržaj kaside nije ograničen samo na “postizanje cilja”, odnosno na pohvalu ugledne osobe kojoj se obraća za pomoć, već je kasida sadržavala i druge tematske dijelove koji su tradicionalno određivali strukturu ovog žanra divanske književnosti. Većina teoretičara klasične osmanske književnosti govori o šest osnovnih dijelova kaside, a to su:

- 1) *nesîb* ili *teşbîb*, poglavlje koje sadrži opis prirode ili nekog prizora;
- 2) *girîz-gâh* ili *girîz*, odjeljak koji predstavlja prijelaz između opisa u nesîbu i pohvale ugledniku u poglavlju *medhiye*;
- 3) *medhiye*, centralni dio kaside u kojem se hvali potencijalni mecen kome je kasida posvećena;
- 4) *tegazzül*, gazel koji se umeće u kasidu i prije svega ima estetsku funkciju;
- 5) *fahriye*, poglavlje u kome pjesnik hvali samog sebe, odnosno svoje pjesničko umijeće;
- 6) *dua*, završni dio u kome pjesnik upućuje dovu Uzvišenom Stvoritelju za dobrobit kako osobe kojoj je kasida posvećena, tako i vlastitu.

Kako bi se jasnije mogla sagledati struktura “Kaside kamenjaru” u ozračju svih poglavlja klasične osmanske kaside, pokušali smo ovu poemu prenijeti u bosanski jezik, zadržavajući originalnu shemu rimovanja u kasidi, odnosno formu u kojoj se rimuje svaki distih.

#### *Kasida kamenjaru*

U svijetu pića i zadovoljstva dok opijen sam bio  
I sred ružičnjaka licima srebrenim se okružio

Izenada, na obalu mora, vjetar me je bacio  
Recite: Da li je ijedan pjesnik ovakvu nesreću doživio?

Nebo, dizdar uzvišene tvrđave na visokom brijegu  
Mene je zarobilo, a da ne znam šta sam mu zgriješio

Od kad sam se na ovako crnom kamenu nastanio  
Kao da sam za ljepoticom srca kamenog dane propatio

Kao da sam u trenu Ferhat na Bisutunu postao  
Zbog ovog starog neba i duše Širinine sam se zasitio (5)

Kuće siromaštva stanar sam postao  
Kojoj li sam se to zaludenosti povinuo

Kad bi bar uzvišeni soko moje duše opet poletio  
Kad već ja sa ovog kamenjara poletjeti nisam mogao

Čas mi glava o kamen udara, čas kamen o glavu  
Od bola u srcu sasvim sam poludio

O prijatelji, kamen mi je obje ruke prekrio  
Ah, kad bi me neko ovih rana crnog kamena spasio

Sažalite se na me, jer ovaj svijet mi je tamnica postao  
Gdje su dani kad sam na travnjaku u ružama i kamičcima uživao (10)

Na ovako tijesnom mjestu srce se snuždilo  
O točku nebeski, ti si taj što mi je srce slomio

Kao da je ovo mimber silni u džamiji nebeskoj  
Pomisli da sam ja na njegov' se popeo i hatib postao

Na dušu mi je vatra tuge pala, sav sam se zapalio  
Ako vatra iz tvrdog kamena izađe, ne bih se začudio

Na život u kamenu velike su pritužbe moje  
Brojne nevolje na glavu su mi se sručile, ko se ne bi požalio

O prijatelji, na moj mezar visoki nišan od kamena postavite  
Ako bih ja ovdje, jadan u tuđini život izgubio (15)

Ovo su stijene Božije, ah, kad bi Bog mog sokola sačuvao  
Da na ovakvom mjestu, više gnijezdo ne bi saviti morao

Kako čovjek može Džennet mrziti?  
O zemljaci, da me kamen osude pogodi pravo bi učinio

Ako moje mrtvo tijelo ponesu i krenu ga ukopati  
Čefin će se za kamenu kulu zakačiti, toga sam se uplašio

Iz četiri elementa opasnost vreba, na obje strane provalija  
Zbog takvog okruženja čovjek bi život rano izgubiti mogao

Ne tuguj, tvoja opskrba će kao cvijet iz kamena niknuti  
O Zijaija, ako ti je u grudima tuge planina, ti bi je savladati mogao (20)

Pateć' u ovim planinama kamenim Bogu sam dovu uputio  
Ne bi li me konačno odavde lahor jutarnji lahko otpuhao!

*Kasîde-i Seng-istân*

Nâ-gehân'âlem-i 'işretde iken zevkde iken  
Sîm-sîmâları gül-şende kenâr eyler iken

Rûzgâr atdı beni sâh-i bahra nâ-gâh  
Gel dinüz böyle belâ çekti mi bir ehl-i sühân

Bir ulu taşda yüce kal'ada diz-dâr-ı felek  
Beni habs itdi günâhum ne belâdur bilmen

Seng-dil bir sanemun derdini çekmek gibidür  
Böyle bir seng-i siyâh üzere tutmak mesken

Bîsutûn üzre hemân Kûh-ken oldum gûyâ  
Cân-ı Şîrînden usandurdu beni çerh-i kühen (5)

Meskenet meskeninün sâkini oldum ammâ  
Beni tahrîk iden âyâ ne hevâdur başdan

Şâhin-i tab'-ı bülendüm yine pervâz itsün  
Kendüm uçurmaz isem şimdi eger taşlardan

Geh taşı başa gehî başımı taşa ururın  
Ya'ni dîvâne-misâl oldu gönül derdinden

Dôstlar kaldı taş altında benüm iki elüm  
Dest-gîr ola meger seng-i siyâhı yaradan

Beni acun ki cihân başuma zindân olmuş  
Kanı ol seyr-i sahârî kanı gül-geşt-i çemen (10)

Böyle bir teng mekâna n'ite kim kalb-i hasîs  
Beni dil-teng iden ey çerh-i felek sensin sen

Câmi’-i çerhe hemân minber-i kudretdür bu  
Şimdi üstine çıkup tut ki hatîb oldum ben

Cânuma âteş-i gam düşdi dutuşdum cânâ  
Aceb olmaz eger âteş çıka katı taşdan

Taşda meskenden inen katı şikâyet kıluruz  
N’idelüm başumuza pârelenür anca mihen

Bir ulu taşı mezârumda nişân eyleyesiz  
Dôstlar bunda ölürsem elem-i gurbetden (15)

Bir Hudâyî kayalardur ki Hudâ ide halâs  
Şâhin-i tab’umı bu yirde yuva tutmaktan

Âdem olan hele cennetden ider mi nefret  
Seng-i ta’n ursa yiridür bana yârân-ı vatan

Ger cenâzem çıkarup defnüme kasd eyleyeler  
Korkum oldur ki ilişe kala taşlarda kefen

Çâr erkânı hatar-nâk iki yanı uçurum  
Şart u erkânı budur kim gide âdem erken

Lâle-veş rızkumı taşdan çıkar olma dil-teng  
Dâg-ı gam var ise sînende Ziyâ’î katlan (20)

Dag u taşı yaradan Tanrıdan oldur maksûd  
Çıkam âhir buradan bâd-ı sabâ gibi esen

Kada u svjetlu ustrojstvu klasične osmanske kaside promatramo “Kasidu kamenjaru” Hasana Zijaije, već na prvi pogled da se primijetiti da njena dužina od svega dvadeset jednog bejta, spram kasida drugih divanskih pjesnika koje su dostizale i do stotinu distiha, svakako ne odgovara uobičajenoj dužini ovog žanra. Također, možemo zaključiti da ona sadrži samo uvodno poglavlje *nesîb* i završno *dua* (dova). Tačnije rečeno, prvih devetnaest distiha uslovno bi se moglo prihvatiti kao uvod, jer ne predstavljaju opis prirode, dolaska nekog godišnjeg doba ili praznika ili pak nekog predmeta kako je to uobičajeno u osmanskoj književnoj tradiciji, već izraz duševnog stanja pjesnika često prikazanog kroz metaforu kamena.

Pored uvodnog dijela koji se odnosi na opis stanja pjesnikovog duha, “Kasida kamenjaru” sadrži i završno poglavlje od dva distiha (20. i 21.),

u kome se donekle mijenja pesimistični ton prethodnih stihova. U žanrovskom smislu posebno je znakovito da ova kasida ne sadrži centralno poglavlje *medhiye* koje je, kao što smo već ranije rekli, poglavlje u kojem se hvali osoba kojoj je kasida posvećena. Pohvale izražene u ovom poglavlju često su prenaplašene i opjevane uz obilato korišćenje pjesničkih figura, tako da nisu odraz stvarne ličnosti osobe koja se hvali. Književni historičari klasične osmanske poezije nisko ocjenjuju estetsku vrijednost ovog poglavlja u kome pjesnici, u cilju dodvoravanja, pretjerano hvale uglednu ličnost, često je poredeći sa historijskim i mitskim likovima.

Vratimo li se činjenici da ovo poglavlje nije prisutno u Zijaijinoj kasidi, možemo dovesti u pitanje samu žanrovsku pripadnost spomenute poeme. Naime, prema teoretičarima divanske književnosti *medhiye* je obavezni i osnovni dio kaside, dok ga ostala poglavlja samo uvode ili upotpunjavaju. Savremena turska autorica Filiz Kılıç u svom tekstu "Poetske forme" definira kasidu postojanjem *medhiye*: "Inače, ne može se ni zamisliti kasida bez poglavlja *medhiye*." (210)<sup>2</sup> Ipak odsustvo *medhiye*, nije jedino što udaljava "Kasidu kamenjaru", jer ova kasida ne posjeduje ni poglavlje *fahriye* tradicionalno posvećeno pohvali samog pjesnika, odnosno isticanju vlastitih umjetničkih postignuća. Na mjesto pohvale i veličanja plemenitosti potencijalnog mecene ili sopstvenog pjesništva, u ovoj kasidi nalazimo samo pritužbe i nezadovoljstvo vlastitim stanjem opisane u uvodnom poglavlju. S druge strane, za razliku od klasičnih kasida čija poglavlja *nesīb* obiluju klišeiziranim opisima prirode i već poznatim dekorom, kod Hasana Zijaije se može uočiti izrazita plastičnost opisa. Naime, iako su i ovdje prisutne stilske figure pretjerivanja, odnosno, hiperbole (*mübalağa*), opisi su mnogo konkretniji od onih u klasičnim osmanskim kasidama.

Čas mi glava o kamen udara, čas kamen u glavu  
Od bola u srcu sasvim sam poludio

O prijatelji, kamen mi je obje ruke prekrio  
Ah, kad bi me neko ovih rana crnog kamena spasio (8-9)

Naravno, ovi naizgled konkretni i plošni opisi stanja pjesnika, kao i sva divanska poezija, potencijalno mogu biti obremenjeni dubljim, tesavufskim značenjem. Ili kako Annemarie Schimmel kaže "...poezija pruža gotovo neograničene mogućnosti za stvaranje novih veza između

<sup>2</sup> Kılıç, Filiz. "Nazım Şekilleri", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2002.

ovozemaljskih imaginacija i onih koje pripadaju onom svijetu, između vjerskih i svjetovnih ideja"<sup>3</sup>, pa se ovi stihovi Hasana Zijaije mogu percipirati kao patnje i iskušenja sufijske na putu spoznaje. Ideja o iskušenju koje dolazi od Boga posebno se može uočiti u narednom distihu:

Ovo su stijene Božije, ah, kad bi Bog mog sokola sačuvao  
Da na ovakvom mjestu, više gnijezdo ne bi saviti morao (16)

Kamen, odnosno stijene u kojima je pjesnik zatočen, razlog su njegovih patnji i nezadovoljstva koje osjeća. Iz današnje perspektive teško je proniknuti koja su to iskušenja simbolički opisana motivima kamena, stijena, tamnice i ropstva, dominantno prisutnim u cijeloj kasidi. Međutim, zanimljivo je to da iako je svaki bejt semantički zaokružena cjelina, možemo govoriti o tematskom jedinstvu, odnosno o tome da je tema "kamena", sadržana u naslovu, zastupljena u svim bejtovima na ovaj ili onaj način. Ovakav sadržaj više bi odgovarao formama *terkib-i benda* ili *terdži-i benda*, čija tematika se tradicionalno zasniva na vjerskim, sufijskim i filozofskim idejama, kao i kritici društva i pritužbama na život i sudbinu. Kao izraz nezadovoljstva i žala zbog nesretne sudbine ove forme bile su posebno pogodne za pisanje elegija, odnosno *mersiya*. (Dilčin, 250) Sagledamo li u ovom svjetlu naredne Zijaijine stihove iz "Kaside kamenjaru", zapaziti ćemo istovjetnost njihovog sadržaja sa tradicionalno utvrđenim sadržajem formi *terkib-i benda* i *terdži-i benda*:

Sažalite se na me, jer ovaj svijet mi je tamnica postao  
Gdje su dani kad sam na travnjaku u ružama i kamićima uživao

Na ovako tijesnom mjestu srce se snuždilo  
O točku nebeski, ti si taj što mi je srce slomio (10-11)

Ipak sama forma u kojoj je napisana "Kasida kamenjaru", odnosno odsustvo više strofa što je osnovna odlika pjesničkih oblika kakvi su *terkib-i bend* i *terdži-i bend*, kao i to da je sam autor u naslovu eksplicitno naznačio da se radi o kasidi, upućuju nas na to da ovu poemu treba valorizirati unutar estetskih normi kaside. Kasida kao žanr, kako smo već rekli, u osmanskoj književnoj tradiciji nije bila namijenjena pisanju elegija i stihova filozofskog i sufijskog karaktera, pa se i u tom pogledu kod mostarskog pjesnika može uočiti otklon spram tradicije. S druge strane, možda ipak poetiku Hasana Zijaije ne treba vezati samo

<sup>3</sup> Annemarie Schimmel, *Mistical Dimensions of Islam*, Chapel Hill University of North Carolina Press, 1975, 288.

za osmansku književnu tradiciju, već i za perzijsku koja je žanr kaside tretirala u nešto širem smislu od osmanske. Naime, iako je u perzijskoj tradiciji *medhiya*, odnosno kasida pohvalnica najzastupljenija u gaznevskom periodu, tj. 14-15 stoljeću kada je klasična perzijska književnost doživjela svoj vrhunac, može se govoriti i o drugim tipovima kaside kao što su *habsiya* (kasida o zatočeništvu), *ahlakī kasida* (kasida o ćudoređu), *dinī kasida* (kasida religioznog karaktera) *hikemī/felsefī kasida* (didaktičko- filozofska kasida).<sup>4</sup>

Postojanje ovako raznolikih vrsta kaside u perzijskoj poeziji, posebno onih koje ostavljaju prostor pjesnikovom promišljanju i opisanju vlastitog, prije svega duhovnog stanja, mogu potkrijepiti pretpostavku da se Hasan Zijaija u pisanju “Kaside razrušenoj kući” inspirirao perzijskom a ne osmanskom književnom tradicijom. Ova pretpostavka posebno dobija na značaju kada, iz samog književnog opusa mostarskog pjesnika znamo da je on pridavao veliku važnost perzijskim pjesničkim uzorima, te perzijskom jeziku i kulturi. Naime, Hasan Zijaija je, pored *Divana* na osmanskom turskom jeziku, napisao i 16 gazela i jednu kasidu nazvanu “Kasida perzijskim pjesnicima”<sup>5</sup> na perzijskom jeziku. Navedenu kasidu, kao “Kasidu kamenjaru” i “Kasidu razrušenoj kući”, tematski i strukturalno također karakterizira značajan odklon spram vladajuće književne tradicije. Pored toga, Zijaija je i autor prijepisa djela *Sunbulistan* Šudžaudina Guranija, perzijskog klasika<sup>6</sup>, kao i mesnevice pod nazivom *Priča o Šejhu Abdurezaku*, koja predstavlja preradu jednog poglavlja iz djela *Govor ptica* poznatog perzijskog autora Feriduddina Attara. Posebno je znakovito da je Hasan Zijaija napisao i “Komentar na Sadijevu kasidu”<sup>7</sup>, što je jedini njegov tekst ovog karaktera poznat do danas. Navedeni opus, kao i česte pjesnikove pohvale perzijskim klasicima poput Hafiza, Sadija, Džamija i dr., unutar samih stihova na osmanskom turskom jeziku svjedoče da se radi o autoru koji je svoju poetiku formirao ugledajući se na perzijske uzore.

Ideja da se Hasan Zijaija ugledao na perzijske pjesnike posebno dobiva na značaju ukoliko se sagledaju sličnosti između njegove “Kaside

<sup>4</sup> “Qaside”, *Fārhāngnāme-ye adab-e fārsī, Dānešnāme-ye Adab-e fārsī 2 (estelāhat, moozū’āt wa mazāmīn-e adab-e fārsī)*, Be sarparastī-ye Hasan Anūše, Sazmān-e čāp wa entešārāt, Tehrān 1376 (1997), 1127-1129.

<sup>5</sup> Gačanin, Sabaheta. “Iz divana Hasana Zijaije Mostarca: stihovi na perzijskom”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55/2005. Sarajevo 2006, 177-189.

<sup>6</sup> Nametak, *Divanska poezija...*, 39

<sup>7</sup> *Historijski arhiv Sarajevo, Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. I, 286, London-Sarajevo 1431/2010, str. 212-214.



kamenjaru" i stvaralaštva dvojice perzijskih pjesnika iz 12. stoljeća: Mes'uda Sa'di Selmana i Hakanija Širvanija. Naime, Mes'ud Sa'di Selman perzijski pjesnik iz 11. i 12. stoljeća, poznat po zbirci kasida pod naslovom *Habsiyat* (Zatvorske elegije). Njegove *habsiye* sadrže brojna razmišljanja o životu, sudbini, koja često vode fatalizmu i dubokim sufijskim promišljanjima. Opisi zatvora i života u zatvoru Mes'ud Sa'di Selmana, čiji je stil često oponašan od drugih pjesnika, posjeduju izuzetnu umjetničku vrijednost. (Džaka, 227-42) Slične karakteristike mogu se pronaći i kod Hakanija Širvanija iz 12. stoljeća, koji je također pisao kaside elegije. Zanimljivo je da je Hakani i u svojim kasidama pohvalnicama posvećivao veliki dio pjesme opisu prirode, svojih ideja i razmišljanja, a mnogo manji pohvalama osobe kojoj posvećuje panegirik. Također, Hakani svoje kaside nije posvećivao šahovima, emirima i sličnim uglednicima već naučnicima, svetim mjestima i poslaniku Muhamedu a.s. Njegovim kasidama dominira pesimistički i sufijski ton. (Džaka, 258-59)

Navedene karakteristike kasida ove dvojice perzijskih klasika lahko se mogu prepoznati u "Kasidi kamenjaru", ali i u "Kasidi razrušenoj kući" i "Kasidi perzijskim pjesnicima" Hasana Zijaije. Naime, u osmanskoj tradiciji dosta neobičan postupak mostarskog pjesnika da svoju kasidu posveti pjesnicima a ne svome meceni uveliko podsjeća na praksu Hakanija Širvanija koji je svoje kaside pisao istaknutim naučnicima. Ili pak Hakanijevo opisivanje vlastitih ideja i razmišljanja u formi kaside dosta je blisko Zijaijinom opisu vlastitog duhovnog stanja u "Kasidi kamenjaru". Premda Hasan Zijaija u svojim tekstovima nigdje eksplicitno ne navodi imena ova dva perzijska autora, niti referira na neke od njihovih tekstova, njegova orijentacija ka perzijskim izvorima je neupitna. U tom smislu možemo reći da Hasan Zijaija, iako direktno možda nikada nije došao u kontakt sa tekstovima Mes'uda Sa'di Selmana i Hakanija Širvanija, on je njihove vrijednosti percipirao i usvajao posredno kroz perzijsku književnu tradiciju kojom se inspirirao i koju je njegovao u vlastitom književnom stvaralaštvu.

Ovakva poetska orijentacija Hasana Zijaije sugerira da pri valorizaciji njegovog stvaralaštva, pa tako i "Kaside kamenjaru" treba uzeti u obzir širi kontekst koji prelazi granice osmanske književne tradicije. "Kasida kamenjaru" svojim žanrovskim, sadržajnim i formalnim karakteristikama predstavlja književno ostvarenje koje Hasana Zijaiju izdvaja od njegovih savremenika, ali donekle i ukazuje na autorovu privrženost perzijskim uzorima i perzijskoj književnoj tradiciji koja žanr kaside promatra u mnogo širim okvirima od osmanske.

## LITERATURA

- Čehajić, Džemal (1976) "Diyâ'î Hasan Čalabî al-Mostârî". *Prilozi za orijentalnu filologiju* XXII–XXIII (1972–73). Sarajevo. 329–344.
- Dilçin, Cem (1995) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Džaka, Bećir (1997) *Historija perzijske književnosti od nastanka do kraja 15. vijeka*. Naučno-istraživački institut "Ibn Sina". Sarajevo.
- Gaćanin, Sabaheta (2006) "Iz divana Hasana Zijaije Mostarca: stihovi na perzijskom". *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55/2005. Sarajevo. 177–189.
- Genette, Gerard (1997) *Palimpsestes – Literature in the Second Degree*. Prev. Channa Newman & Claude Doubinsky. University of Nebraska Press. Lincoln and London.
- Gibb, E. J. Wilkinson (1999) *Osmanlı Şiir Tarihi*. (I–IV). Çev. Ali Çavuşoğlu. Akçağ Yayınları. Ankara.
- Hasan Ziyâ'î: Hayatı – Eserleri – Sanatı ve Divanı* (2002) Haz. Müberra Gürgendereli. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Hasandedić, Hivzija (1978) "Nekoliko novih podataka o životu i radu pjesnika Hasan Zijai Čelebije Mostarca". *Most*. Godina V. Br. 17–18. Mostar. 105–08.
- Hasandedić, Hivzija (1970) "Nekoliko zapisa iz orijentalnih rukopisa Arhiva Hercegovine u Mostaru". *Prilozi za orijentalnu filologiju* XVI–XVII/1966–67. Sarajevo. 117–124.
- Inalcık, Halil (2003) *Şâir ve Patron*. Doğu Batı Yayınlar. Ankara.
- Jahić, Mustafa (2010) *Historijski arhiv Sarajevo, Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. I, London-Sarajevo.
- Nametak, Fehim (1991) *Divanska poezija XVI i XVII stoljeća*. Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo.
- Nametak, Fehim (2007) *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*. Orijentalni institut. Sarajevo.
- Onay, Ahmet Talât (1996) *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Istanbul.
- "Qasîde", *Fârhāngnāme-ye adab-e fârsî, Dānešnāme-ye Adab-e fârsî 2 (estelāhat, moozū'āt wa mazāmīn-e adab-e fârsî)*, 1376 (1997) Be sarparastî-ye Hasan Anūše, Sazmān-e čāp wa entešārāt, Tehrān, 1127-1129.

OTKLON OD KNJIŽEVNE TRADICIJE U  
"KASIDI KAMENJARU" HASANA ZIJAIJE MOSTARCA

*Sažetak*

Osmanska književna tradicija definira žanr *kaside* kao "pjesmu sa ciljem", odnosno poetsku formu koja se pisala s namjerom da se zadobije

naklonost uglednika, potencijalnog mecene, kome je bila posvećena. Suprotno takvoj književnoj tradiciji, jedna od posljednjih kasida u *Diwanu* Hasana Zijaije, mostarskog pjesnika iz 16. stoljeća, nije posvećena niti jednoj određenoj ličnosti i nosi naziv "Kasida kamenjaru", pa se već iz samog naslova može steći određeni dojam o neuobičajenom sadržaju ove poeme. Otklon spram vladajuće književne tradicije u navedenoj kasidi neće se zadržati samo u naslovu već će se vrlo lahko uočiti i u njenoj strukturi i sadržaju. Naime, od šest osnovnih dijelova kaside, "Kasidi kamenjaru" posjeduje samo dva: uvodni opis *nesib* i završetak u kojem se pjesnik obraća Bogu za pomoć, tradicionalno nazvan "dua". Vrlo je znakovito da ova kasida ne posjeduje centralno poglavlje *medhiye* koje je inače posvećeno cilju pjesme, odnosno pohvali uglednika kome se pjesnik obraća za pomoć i podršku. Motive za ovako značajan otklon od vladajuće osmanske književne tradicije u "Kasidu kamenjaru" iz današnje perspektive vrlo je teško rekonstruirati. Ipak, sagledavanje cjelokupnog opusa Hasana Zijaije i analiza njegove poetike ukazuju na pjesnikovu privrženost perzijskim uzorima i perzijskoj književnoj tradiciji koja žanr kaside promatra u mnogo širim okvirima od osmanske, pa takva pjesnikova orijentacija može biti jedno od objašnjenja za otklon u strukturi i sadržaju "Kaside kamenjaru".

STEPPING AWAY  
FROM LITERARY TRADITION  
IN "QASIDA TO STONERY"  
OF HASAN ZIYÂÎ MOSTARÎ

*Summary*

In Ottoman literary tradition *qasida* is a genre defined as "a poem with evident purpose", meaning that it was written in the name of an aristocrat, a potential patron, whose sympathy the author was trying to gain. Contrary to this traditional approach one of the last *qasidas* in the 16th century *Diwan* of Hasan Ziyai, a poet from Mostar, was not dedicated to any specific person, hence it represents an unusual example of stepping away from then ruling tradition. Its unorthodox approach is already announced by its very title "Qasida to Stonery" but it is also reflected through its unusual content and structure. Namely, out of six generally accepted elements of *qasida* this poem contains only two: introductory description *nesib* and the ending in which the author seeks help from God, known as *dua*. On the other hand the

poem lacks a usual pivotal part *medhiye* serving to reveal the main purpose of poem which is praising in the name of an aristocrat, a potential patron. However it might be difficult at current time to explain the reasons for the distortion between the “Qasida to Stonery” and Ottoman literary tradition, it might be claimed, on the basis of the analysis of Hasan Ziyai’s overall opus and his poetics, that it is due to the influence of Persian literary tradition which looks at the qasida genre in much wider perspective.

*Key words:* Hasan Ziyâî, qasida, medhiye, Ottoman literary tradition.